

Kasegaon Education Society's
Arts & Commerce College, Ashta
Department of Geography

On

Unit 4: Human Migration And
Population Problems

By

Prof. Momin M. M.

Unit 4: Human Migration And Population Problems

मानवी स्थलांतर आणि लोकसंख्येच्या समस्या

प्रस्ताविक

मानवाचे स्थलांतर

स्थलांतर म्हणजे कायः

“एखाद्या व्यक्तीच्या किंवा व्यक्तिसमुहाचे स्वतःच्या ठिकाणापासून दुस-या ठिकाणी जाणे यास स्थलांतर म्हणतात .”

लोकांचे एका भागातून दुस-या भागात जाणे यास स्थलांतर म्हणतात .

“एका ठिकाणचे नेहमीचे वास्तव्य बदलून नवीन ठिकाणी वास्तव्यासाठी जाणे यास स्थलांतर म्हणतात .”

स्थलांतराची वैशिष्ट्येः

- १ . स्थलांतरामुळे लोकसंख्येत अचानक व मोठ्या प्रमाणात बदल होतो .
- २ . स्थलांतराचा संबंध कालावधीशी आहे .
- ३ . स्थलांतर हे विशिष्ट घटकापुरते मर्यादित आहे .
- ४ . स्थलांतराचा संबंध दोन ठिकाणाच्या अंतराशी असतो .

स्थलांतराच्या अभ्यासाचे महत्त्वः

- १ . लोकसंख्याशास्त्राच्या दृष्टीने .
- २ . अर्थशास्त्राच्या दृष्टीने .
- ३ . समाजशास्त्राच्या दृष्टीने .
- ४ . राजशास्त्राच्या दृष्टीने .

स्थलांतरावर परिणाम करणारे घटकः

- १ . भौगोलिक घटक .
- २ . आर्थिक घटक .
- ३ . सामाजिक घटक .
- ४ . लोकसंख्याशास्त्रीय घटक .
- ५ . ऐतिहासिक घटक .
- ६ . राजकीय घटक .
- ७ . धार्मिक घटक .
- ८ . सांस्कृतिक घटक .

स्थलांतर विषयक सिद्धांत

लोकसंख्येचा स्थलांतर अपसरण व आकर्षण घटक सिद्धांतः
(Push & Pull Factor Theory of Migration)

प्रास्ताविक

अ) अपसरण घटकः Push Factor

१ . आर्थिक घटक .

अ . साधनसंपत्तीचा –हास .

ब . शेतजमिनीवर पडणारा ताण .

क . रोजगाराची संधी कमी होऊन बेकारीतील वाढ .

ड . अति दारिद्र्य .

२ . नैसर्गिक घटक .

अ . नैसर्गिक आपत्ती .

३ . सामाजिक, धार्मिक, वैवाहिक व व्यक्तिगत घटक .

अ . सामाजिक धार्मिक घटक .

ब . वैवाहिक घटक .

क . व्यक्तिगत घटक .

ड . आवश्यक सोयींचा अभाव .

४ . राजकीय घटक .

५ . सांस्कृतिक घटक .

ब) आकर्षण घटकः Pull Factor

१ . आर्थिक घटकः

अ . वाहतुकीच्या सोयी .

ब . अर्थार्जन करण्याच्या चांगल्या संधी .

२ . सामाजिक, शैक्षणिक, व्यक्तिगत इत्यादी घटकः

अ . सामाजिक सुरक्षितता .

ब . व्यक्तिगत विकासाची संधी .

क . दैनंदिन जीवन सुखा समाधानाने जगण्याच्या सोयी .

ड . अवलंबिता .

इ . करमणुकप्रधान घटक .